

Зміст

1. Вступ.....	2
2. Визначення сімейного насильства.....	2-3
3. Види сімейного насильства.....	3-5
4. Насильство над дітьми.....	5-9
5. Наслідки жорсткого поводження з дітьми.....	9-11
6. Заходи попередження насильства в сім'ї.....	11-14
7. Органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї.....	14-18
8. Висновок.....	18
9. Список використаної літератури.....	19

1. Вступ

Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів родини супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Подібні дії з боку насильника призводять до негативного фізичного, психічного та соціального стану здоров'я постраждалої особи чи кількох осіб, членів цієї родини. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки, діти та люди похилого віку, хоча про останню категорію йдеться дуже мало.

Протягом тривалого часу в Україні на рівні суспільства проблеми насильства в сім'ї активно не обговорювалися. Правозахисні громадські організації, зокрема жіночі, стали не тільки ініціаторами захисту жертв насилля, а й спонукали державні органи влади до формування необхідної законодавчої бази щодо розширення державної системи захисту потерпілих від насильства.

В даних методичних рекомендаціях розглянуто питання поняття сімейного насильства, його види, наслідки, заходи щодо його попередження тощо.

2. Визначення сімейного насильства

Ідеальна сім'я уявляється ледь не раєм, в якому можна сковатися від усіх небезпек незнайомого світу. Проте для багатьох сімей реальністю є постійні випадки насильства, а рідний будинок стає більш небезпечним, ніж вулиця. Вірогідність отримати травму від близької людини, іноді набагато вища, ніж від незнайомця. Дуже багато людей стикаються з тим, що вдома, за закритими дверима, їх чекає:

- приниження;
- ізоляція від друзів і родичів;
- реальні фізичні ушкодження або загроза їх отримання;
- сексуальне примушення.

Все описане вище – це приклади домашнього насильства, яке включає насильство з боку друга, партнера, подружні образів і биття, жорстоке поводження з дітьми.

Сімейне насильство представлене як фізичними і сексуальними образами, так і психологічним тиском.

Сімейне насильство – це ситуації, що постійно повторюються, коли один з членів сім'ї контролює або намагається повністю підпорядкувати іншого. Сімейне насильство є наслідком мінливого розуміння того, що таке влада, яке веде до спричинення психологічного, соціального, економічного, сексуального або фізичного збитку одному або декільком членам сім'ї.

3. Види сімейного насильства

Існує ціла низка закономірностей, які описують проблему сімейного насильства, яке зустрічається в соціальних групах різного рівня доходів, освіти, релігійних поглядів. Зокрема:

- присутність у стосунках одного виду насильства підвищує вірогідність прояву інших форм сімейного насильства;
- сімейне насильство у всіх його формах включає елементи контролю і придушення з боку того, хто його здійснює;
- сімейне насильство є дуже сильним психотравмуючим чинником і веде до значних змін поведінки і психічного стану потерпілих.

В той же час, сімейне насильство неоднорідне і може бути розділено на цілий ряд специфічних категорій: жорстоке поводження з дітьми з боку батьків, бабусь і дідусів, інших родичів, вітчима або мачухи, партнерів одного з батьків (тобто вони не вступали в шлюб, але можуть проживати разом).

Насильство стосовно пристарілих може проявлятися в фізичному, сексуальному і психологічному насильстві, поганому поводженні (включаючи ігнорування) з боку дітей, підлітків або дорослих.

Насильство відносно членів сім'ї з обмеженими фізичними і психічними можливостями, може виглядати як ігнорування їхніх життєвих потреб, створення умов, що перешкоджають (або роблять неможливим) їхній повноцінний розвиток, ізоляцію від інших людей.

Насильство відносно шлюбного партнера, проявляється як фізичне, психологічне, економічне і сексуальне насильство. Насильство в шлюбних стосунках може здійснюватися відносно людини будь-якої статі, але практика показує, що в 95% жертвами сімейного насильства стають жінки.

У матеріалах Пекінської конференції зазначається, що під терміном "насильство щодо жінок" слід розуміти як будь-який здійснений на підставі статевої ознаки акт насильства, який може завдати шкоди фізичному, статевому чи психологічному здоров'ю жінки. Це також погрози здійснити подібний акт, примушування або свавільне обмеження свободи жінки у суспільному та особистому житті.

Незалежно від того, в якій формі відбувається насильство, з часом його прояви стають дедалі жорстокішими. Найбільш розповсюдженими в сімейних стосунках є психологічна форма насильства: грубість (в 48% сімей), приниження один одного (14%). Грубість у взаєминах сприймається більшістю чоловіків та жінок, як норма сімейного спілкування. Наслідками насильства можуть стати смерть, тілесні ушкодження, іноді безповоротні, самогубства, втрата почуття самоповаги у жертви тощо. Насильство породжує насильство. Постійне грубе ставлення може спровокувати відповідні насильницькі дії.

Поняття "жорстоке поводження" включає фізичне насильство, інцест і сексуальне насильство, а також психологічно негативний вплив, що може проявлятися, наприклад, у ігноруванні дитини або залученні до насильства між батьками або іншими членами сім'ї. Дитина не повинна спостерігати акти насильства. У цьому ж ряду знаходитьться ситуація, коли дитина постійно спостерігає за насильницькими відносинами між батьками, хоча сама і не є безпосередньою їх жертвою.

Правовий організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження такого явища, визначає Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», прийнятий у 2001 році.

4. Насильство над дітьми

Насильство над дітьми – проблема, яка завжди існувала і скоріш за все, ще дуже довго буде існувати у сучасному суспільстві. Сучасність демонструє такі його приклади, як смерть дітей від голоду, загибель їх під час бомбардувань і обстрілу, міжнародних конфліктів, вбивство в таборах біженців, на побутовому ґрунті. Нерідкі і такі форми насильства, як торгівля дітьми, залучення до жебрацтва, проституція, економічна експлуатація, позбавлення житла, коштів для існування, зневага потребами й інтересами. Діти є самою незахищеною і уразливою частиною суспільства, повністю залежною від дорослих. Саме по їх провині діти стають жертвами домашнього насильства, опиняються в зонах стихійних і природних катастроф, військових дій тощо.

Насильство над дітьми – це широке поняття, яке включає різні види поведінки батьків та опікунів, інших родичів, вчителів, вихователів, будь-яких осіб, які старші або сильніші.

Насильство над дітьми можна класифікувати за такими ознаками:

- залежно від стратегії кривдника: явне та приховане (непряме);
- за часом: те, що відбувається зараз, і те, що трапилося в минулому;
- за тривалістю: одноразове та багаторазове, що триває довгі роки;
- за місцем оточення: вдома – з боку родичів, в школі – з боку педагогів або дітей, на вулиці – з боку дітей або незнайомих дорослих.

Факти жорстокого поводження з дітьми і їх експлуатації відомі давно, довгий час ніхто не займався пошуком підтверджень наслідків цих явищ, згубних для фізичного і психічного здоров'я дитини. Майже до кінця XIX століття переважаюча залишалася позиція, згідно якої діти є власністю, «майном» батьків, які володіють абсолютним контролем над їх життям і смертю.

Першим міжнародним документом, в якому ставилася проблема прав дитини була Женевська декларація 1923 р., спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини, право дитини на допомогу, належне виховання, захист.

Важливим документом щодо захисту дітей стала прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини (далі - Декларація). У ній вперше зафіксовані основи захисту прав дітей. Свій розвиток Декларація отримала в пактах прав людини, що гарантували рівні права всім дітям і забезпечення їх основних соціальних потреб.

Головним документом сучасності, який регулює законодавство щодо насильства над дітьми на міжнародному рівні є Конвенція ООН про права дитини (далі - Конвенція), що була прийнята 20 листопада 1989 році і

ратифікована більше 175 країнами світу. У Конвенції були сформульовані наступні міжнародні норми з питань насильства над дітьми та відсутності турботи про дітей:

- статтею 12 дитині надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства;

- статтею 19 встановлено, що держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину;

- статтею 34 передбачено, що держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розხещень;

- статтею 39 встановлено, що держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів.

Право дітей в Україні на захист від усіх форм насильства гарантується статтями 28, 52 Конституції України, відповідно до яких ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідаються за законом.

Значним кроком України уперед, який визначив проблему забезпечення прав дітей, відповідних умов та механізмів для їхнього гармонійного розвитку загальнонаціональним пріоритетом, став Закон України «Про охорону дитинства», який узаконив засади державної політики у сфері дитинства.

Відповідно статті 10 Закону України «Про охорону дитинства» встановлено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканість та захист гідності.

Держава здійснює захист дитини від:

- усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють;

- втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин;

- залучення до екстремістських релігійних психокультових угрупувань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо.

Держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства.

Дитина вправі особисто звернутися до органу опіки та піклування, служби у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інших уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідаються законом. Зокрема покарання за злочини проти дітей передбачено Кримінальним кодексом України: п. 2 ч. 2 ст. 115 – умисне вбивство малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; ч. 3 ст. 120 – доведення до самогубства неповнолітнього; ст.. 121-125 - нанесення тілесних ушкоджень; стаття 126 - побої та мордування; ст. 127 - катування; ст. 135 - залишення у небезпеці; ст. 144 - насильницьке доноурство; ст. 146 - викрадення дитини; ст. 147 - захоплення дітей в заручники; ст. 149 - торгівля дітьми та незаконне переміщення за кордон; ст. 150 - експлуатація дітей; ст.. 155, 156 - статеві злочини проти дітей ; ст. 167 - зловживання опікунськими правами тощо.

Розрізняють чотири основні форми жорстокого поводження та зневажання дітей:

1. Фізичне насильство – дії або відсутність дій з боку батьків або інших дорослих, в результаті яких фізичне або розумове здоров'я дитини порушується, або знаходиться під загрозою пошкодження. Наприклад, тілесні покарання, удари долонею, стусани, опіки, задушення, грубі хапання, штовхання, плювки, застосування палиці, ременя, ножа, пістолета. Фізичне насильство включає в себе залучення дитини до вживання наркотиків, алкоголю, дачу йому/їй отруйливих речовин або "медичних препаратів, що викликають одурманення (наприклад, снодійних, не прописаних лікарем). У деяких сім'ях як дисциплінарні заходи використовують різні види фізичного покарання - від запотиличників і ляпанців до биття ременем. Фізичне насильство - це фізичний напад (катування), воно майже завжди супроводжується словесними образами і психічною травмою.

2. Сексуальне насильство або розбещення - використання дитини (хлопчика або дівчинки) дорослим або іншою дитиною для задоволення

сексуальних потреб або отримання вигоди. Сексуальне насильство включає в себе статеві зносини (коїтус), оральний і анальний секс, взаємну мастурбацію, інші тілесні контакти із статевими органами. До сексуального розбещення відносять також залучення дитини до проституції, порнобізнесу, оголення перед дитиною статевих органів і сідниць, підглядання за нею, коли дитина цього не підозрює: під час роздягання, відправлення природних потреб.

3. Психологічне насильство – дії одного члена сім'ї на психіку дитини шляхом словесних образів або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю. Психологічне насильство має такі прояви:

- використання лайлівих слів, крику, образ, принизливих дій, що спричиняють шкоду самооцінці дитини;

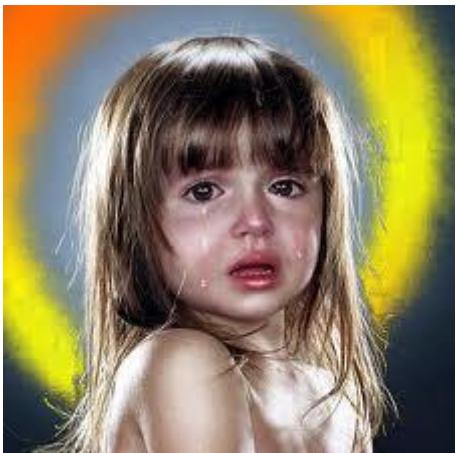
- прояв брутальності стосовно родичів, друзів дитини, висловлювання чи дії, що вчинені з метою принизити дитини. У психічному насильстві можна відокремити вербалне та емоційне насильство. Вербалне (словесне) чиниться у разі критики і докорів буквально за кожний вчинок. Емоційне насильство може відбуватися взагалі без слів за допомогою міміки, пози, поглядів, інтонації.

4. Зневага інтересами і потребами дитини - відсутність належного забезпечення основних потреб дитини в їжі, одязі, житлі, вихованні, освіті, медичній допомозі з боку батьків, опікунів або інших осіб через об'єктивні або суб'єктивні причини. Типовим прикладом зневажливого відношення до дітей є залишення їх без нагляду, що приводить до нещасних випадків, отруєння і інших небезпечних для життя і здоров'я дитини наслідкам.

5. Наслідки жорсткого поводження з дітьми

Розрізняють наближені і віддалені наслідки жорстокого поводження і неуважного ставлення до дітей.

До наближених наслідків належать фізичні травми, ушкодження, а також блювота, головний біль, втрата свідомості, характерні для синдрому струсу, що розвивається в маленьких дітей, яких беруть за плечі і сильно трясуть. Okрім зазначених ознак, у дітей під час цього синдрому з'являється крововилив в очі яблука. До найближчих наслідків належать також гострі психічні порушення у відповідь на будь-який вид агресії, особливо на сексуальну. Ці реакції можуть проявлятися у вигляді порушень, прагнення кудись бігти, сковатися або глибокої загальмованості, зовнішньої байдужності. Однак в обох випадках дитина охоплена найгострішим переживанням страху, тривоги і гніву. У дітей старшого віку можливий розвиток важкої депресії з почуттям власної збитковості, неповноцінності.

Серед віддалених наслідків жорстокого поводження з дітьми виділяються **порушення фізичного і психічного розвитку дитини, різні соматичні захворювання, особистісні та емоційні порушення, соціальні наслідки**.

1) Порушення фізичного і психічного розвитку

У більшості дітей, що живуть у родинах, де застосовуються важкі фізичні покарання, лайка на адресу дитини і є "методами виховання", чи в родинах, де діти позбавлені тепла, уваги, наприклад, у родинах батьків-алкоголіків, наявні ознаки затримки фізичного і нервово-психічного розвитку. Закордонні фахівці назвали цей стан дітей "нездатністю до процвітання".

Діти, що зазнавали жорстокого ставлення до себе, часто відстають у рості, масі чи у тому та іншому від своїх однолітків. Вони пізніше починають ходити, говорити, рідше сміються, вони значно гірше встигають у школі, ніж їхні однолітки. У таких дітей часто спостерігаються "дурні звички": кусання нігтів, розгойдування. Та й зовні діти, що живуть в умовах зневаги їхніх інтересів, фізичних й емоційних потреб, виглядають по-іншому, ніж діти, що живуть у нормальніх умовах: у них припухлі, "заспані" очі, бліде обличчя, скуйовдане волосся, неохайність в одязі, інші ознаки гігієнічної занедбаності - педікульоз, висипання, неприємний запах від одягу і тіла.

2) Різні захворювання як наслідок жорстокого поводження

Захворювання можуть носити специфічний для окремого виду насильства характер: наприклад, під час фізичного насильства наявні ушкодження частин тіла і внутрішніх органів різного ступеня тяжкості, переломи кісток. Під час сексуального насильства можуть бути захворювання, що передаються статевим шляхом: інфекційно-запальні захворювання геніталій, сифіліс, гонорея, СНІД, гострі і хронічні інфекції сечостатевих шляхів, травми, кровотечі із статевих органів і прямої кишки, розриви прямої кишки і піхви, випадання прямої кишки. Під час сексуального насильства - непояснений (якщо ніяких захворювань органів черевної порожнини і малого таза не виявляється) біль внизу живота.

Незалежно від виду і характеру насильства у дітей можуть спостерігатися різні захворювання, що належать до психосоматичних: ожиріння чи, навпаки, різка втрата ваги, що обумовлено порушеннями апетиту. Під час емоційного (психічного) насильства нерідко бувають шкірні висипання, алергійна патологія, виразка шлунка. Часто в дітей розвиваються такі нервово-психічні захворювання, як тики, заїкуватість, енурез (нетримання сечі), енкопрез (нетримання калу), деякі діти повторно потрапляють у відділення невідкладної допомоги з приводу випадкових травм, отруєнь.

3) Психічні особливості дітей, які постраждали від насильства

Практично всі діти, що постраждали від жорстокого поводження і зневажливого ставлення, пережили психічну травму, в результаті чого вони

розвиваються з визначеними особистісними, емоційними і поведінковими особливостями, що негативно впливає на їхнє подальше життя.

Діти, що зазнали різного роду насильства, самі стають агресивними, що найчастіше виляється на більш слабких: молодших за віком дітей, на тварин. Часто їхня агресивність виявляється в грі, часом спалахи їхнього гніву не мають видимої причини.

Деякі з них, навпроти, надмірно пасивні, не можуть себе захистити. І в тому, і в іншому випадку порушується контакт, спілкування з однолітками. У занедбаних, емоційно депривованих дітей прагнення будь-яким шляхом привернути до себе увагу іноді виявляється у вигляді зухвалого, ексцентричного поводження.

Діти, що пережили сексуальне насильство, здобувають невластиві віку пізнання про сексуальні стосунки, що проявляється в їхній поведінці, в іграх з іншими дітьми чи з іграшками. Навіть маленькі діти, які не досягли шкільного віку, які постраждали від сексуального насильства, згодом самі можуть стати ініціаторами розпусних дій і втягувати в них велике число учасників.

Найбільш універсальною і важкою реакцією на будь-яке, а не тільки сексуальне насильство, є низька самооцінка, що сприяє збереженню і закріпленню психологічних порушень, пов'язаних з насильством. Особистість з низькою самооцінкою переживає почуття провини, сорому.

Для неї характерна постійна переконаність у власній неповноцінності, у тому, що "ти гірше всіх". Внаслідок цього дитині важко домогтися поваги оточуючих, успіху, спілкування її з однолітками ускладнені.

Серед цих дітей, спостерігаються часті депресії, навіть у дорослому віці. Це виявляється в приступах занепокоєння, безпричинної туги, почуття самотності, порушеннях сну. У старшому віці у підлітків, можуть спостерігатися спроби покінчити з собою чи завершенні самогубства.

Почуваючи себе нещасливими, знедоленими, пристосовуючись до ненормальних умов існування, намагаючись знайти вихід з положення, що створилося, вони і самі можуть стати шантажистами. Це, зокрема, стосується сексуального насильства, коли в обмін на обіцянку зберігати таємницю і не ламати звичного сімейного життя, діти вимагають у дорослих гвалтівників гроші, солодощі, подарунки.

4) Соціальні наслідки жорстокого поводження з дітьми

Можна виділити два наслідки, що виявляються одночасно: шкода для жертви і для суспільства.

Діти, що пережили будь-який вид насильства, відчувають труднощі соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не мають достатнього рівня знань і ерудиції, щоб завоювати авторитет у школі тощо. Рішення своїх проблем діти - жертви насильства - часто знаходять у кримінальному, асоціальному середовищі, а це часто сполучено з формуванням у них пристрасті до алкоголю, наркотиків, вони починають красти і здійснювати інші протиправні дії.

Дівчата нерідко починають займатися проституцією, у хлопчиків може порушуватися статева орієнтація. І ті й інші згодом відчувають труднощі у разі

створення власної родини, вони не можуть дати своїм дітям досить тепла, оскільки не вирішенні їхні власні емоційні проблеми.

Як говорилося вище, будь-який вид насильства формує у дітей і підлітків такі особистісні і поведінкові особливості, які роблять їх малопривабливими і навіть небезпечними для суспільства.

6. Заходи попередження насильства в сім'ї

1. Запобіжні заходи проти насильства над дітьми

Міжнародні експерти визначають наступні форми запобіжних заходів проти насильства на дітьми: первинні, вторинні та третинні.

а) Первинні засоби запобігання

Первинні засоби запобігання насильства над дітьми – дії, спрямовані на інформування громадськості щодо наслідків жорстокого поводження з дітьми та зміну поведінки стосовно виховання дітей. Прикладами таких дій є інформаційні кампанії щодо підвищення громадської свідомості, які проводяться як державними так і недержавними організаціями. Зазвичай первинні засоби запобігання насильства включають у себе наступну діяльність:

- відвідування працівниками соціальної служби та служби охорони здоров'я сім'ю;
- проведення навчальних програм з усвідомленого батьківства та розвитку дитини;
- функціонування телефонних ліній допомоги;
- консультування у громадських центрах тощо.

Спеціалісти соціальної сфери (соціальні працівники, соціальні педагоги, представники громадських організацій тощо) виконують важливу роль в організації первинних профілактичних заходів щодо жорстокого поводження з дітьми, особливо у проведенні навчання для батьків. Тема усвідомленого батьківства піднімається багатьма громадськими організаціями, проводяться тренінги/семінари для батьків, щодо основ батьківської компетентності, особливості розвитку дитини раннього віку, реалізації прав дитини в сім'ї, виховання дітей на основі здорового глузду. З метою запобігання жорстокого поводження з дітьми та захисту їх від різних форм насильства на місцевих рівнях створюються та розповсюджуються інформаційні матеріали, що містять список інституцій та організацій, покликаних надавати допомогу дітям, перелік органів внутрішніх справ, куди можна звернутися з приводу насильства.

б) Вторинні засоби запобігання

Вторинними засобами запобігання насильству є спеціалізовані послуги сім'ям, які потребують додаткової допомоги, шляхом визначення «факторів ризику» поганого ставлення до дитини. Для соціального працівника у даному випадку необхідно пам'ятати, що не всі сім'ї, які мають «фактори ризику», матимуть і випадки поганого ставлення. Підхід відбору – це тільки засіб, що дозволяє забезпечити підтримку тим родинам, які мають додаткові потреби. Таким чином, хоч цей підхід може розглядатися як суперечливий, після відбору відбувається позитивне та корисне втручання. Різноманітні дослідження встановили численні «фактори ризику». Наприклад, англійські науковці Браун і Сакі провели п'ятирічне спостереження 14252 новонароджених в місті Суррі, Англія. За цей час було задіяно 106 сімей, які були розподілені на сім'ї з «факторами ризику» та без них. Порівняння двох груп виявило 12 факторів, які відрізняли одну групу від іншої (включаючи характеристику дітей, минуле батьків, труднощі з фізичним чи ментальним здоров'ям, навколоїшнє середовище). Серед них жорстокість в сім'ї (зазвичай насилля чоловіка чи дружини) – найбільш передбачуваний «фактор ризику», який призводить до насильства над дитиною у майбутньому.

в) Третинні засоби запобігання/втручання

Третинні засоби запобігання насильства – це надання послуг дітям та сім'ям, з якими вже трапились випадки насильства чи нехтування. Відповідне (реакційне) стеження та виявлення випадків насильства чи нехтування дітьми призводить до втручання у сім'ю, з метою припинення поганого ставлення та попередження його в майбутньому. Цей вид діяльності є необхідним навіть за наявністю проактивних первинних та вторинних запобіжних заходів.

В Україні з дітьми, які потерпіли від жорстокого поводження, насильства працюють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які створюють притулки для жінок з дітьми, що постраждали від насильства. Будь-яке залучення працівників соціальної сфери до захисту дитини від жорстокого поводження повинно розглядатися в контексті мультидисциплінарного підходу. Всі запобіжні заходи мають проводитися в рамках Конвенції ООН про права дитини.

2. Спеціальні заходи з попередження насильства в сім'ї

Розділ III Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» (далі - Закон), приводить чотири види спеціальних заходів з попередження насильства в сім'ї:

1. Офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї (ст. 10 Закону)

Члену сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, виноситься офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, за умови відсутності в його діях ознак злочину, службою дільничних інспекторів міліції або кримінальною міліцією у справах дітей, про що йому повідомляється під розписку.

Офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї може бути винесено осудній особі, яка на момент його винесення досягла 16-річного віку.

У разі вчинення особою насильства в сім'ї, після отримання нею офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, ця особа направляється до кризового центру для проходження корекційної програми, а також щодо неї у випадках і в порядку, передбачених цим Законом, може бути винесено захисний припис.

2. Взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї (ст. 12 Закону)

Членів сім'ї, яким було винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, служба дільничних інспекторів міліції чи кримінальна міліція у справах дітей беруть на профілактичний облік.

Зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, проводиться органами, які брали особу на такий облік, якщо протягом року після останнього факту вчинення насильства в сім'ї особа жодного разу не вчинила насильства в сім'ї.

Порядок взяття на профілактичний облік та порядок зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, яким було винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, затверджуються Міністерством внутрішніх справ України.

3. Захисний припис (ст. 13 Закону)

Особі, яка вчинила насильство в сім'ї після отримання офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної служби у справах дітей за погодженням з начальником відповідного органу внутрішніх справ і прокурором може бути винесений захисний припис.

Захисний припис не підлягає погодженню у разі наявності в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину.

Захисний припис може бути винесений до осудної особи, яка на момент винесення захисного припису досягла 16-річного віку.

Захисним приписом особі, стосовно якої він винесений, може бути заборонено чинити певну дію (дії) по відношенню до жертви насильства в сім'ї, а саме:

- чинити конкретні акти насильства в сім'ї;

- отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї;
- розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо жертва насильства в сім'ї за власним бажанням перебуває у місці, що невідоме особі, яка вчинила насильство в сім'ї;
- відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільногого проживання членів сім'ї;
- вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї.

4. Стягнення коштів на утримання жертв насильства в сім'ї у спеціалізованих установах для жертв насильства в сім'ї (ст. 14 Закону)

Рішення про стягнення з осіб, які вчинили насильство в сім'ї, коштів на відшкодування витрат на утримання жертв насильства в сім'ї у спеціалізованих установах для жертв насильства в сім'ї приймається судом в установленому законом порядку за позовом адміністрації спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї.

7. Органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї

Відповідно до ст. 3 Закону, здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень покладається на:

- **центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань попередження насильства в сім'ї:**
 - розробляє і затверджує методичні рекомендації щодо проходження корекційної програми та організовує забезпечення кризових центрів такими методичними рекомендаціями;
 - надає органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам і організаціям незалежно від форми власності, об'єднанням громадян, окремим громадянам методичну і практичну допомогу, консультації з питань попередження насильства в сім'ї;
 - організовує і проводить просвітницьку та роз'яснювальну роботу серед членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;
 - **відповідні підрозділи органів внутрішніх справ:**
 - виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення;
 - беруть на профілактичний облік осіб, склонних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними;
 - відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і проводять з ними профілактичну роботу;
 - виносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї;

- приймають та розглядають у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення;
 - вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї;
 - повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;
 - направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства;
 - виносять захисні приписи у випадках, передбачених цим Законом;
 - контролюють виконання вимог захисних приписів;
 - направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї, до кризових центрів для проходження корекційної програми;
 - взаємодіють із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань попередження насильства в сім'ї, з органами опіки і піклування та спеціалізованими установами для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства у питаннях попередження насильства в сім'ї;
 - надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів;
 - здійснюють інші повноваження щодо попередження насильства в сім'ї, передбачені Законом.
 - ***органи опіки і піклування;***
 - надають допомогу у відновленні порушених прав та захисті законних інтересів неповнолітнім, які мають батьків і проживають у сім'ях, дітям-сиротам, які залишилися без піклування батьків і виховуються в сім'ях опікунів (піклувальників), прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, а також членам сім'ї, визнаним в судовому порядку недієздатними, у випадках, коли стосовно них вчинено або існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;
 - представляють у суді інтереси дітей та недієздатних членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї або стали жертвами насильства в сім'ї;
 - здійснюють інші повноваження щодо попередження насильства в сім'ї, передбачені Законом.
 - ***спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства:***
 - кризові центри для членів сімей, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення. Кризові центри створюються місцевими державними адміністраціями за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань попередження насильства в сім'ї, відповідно до соціальних потреб регіону.
- Працівники кризових центрів:

- здійснюють прийом членів сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
 - здійснюють прийом осіб, які вчинили насильство в сім'ї, для проходження корекційної програми;
 - організують надання необхідної психологічної, педагогічної, медичної, юридичної допомоги членам сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
 - розробляють корекційні програми та організовують їх проходження особами, які вчинили насильство в сім'ї;
 - відповідно до можливостей надають притулок для тимчасового перебування членам сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
 - повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;
 - повідомляють уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ про виявлені факти реальної загрози застосування насильства в сім'ї або про факти вчинення такого насильства;
 - вивчають і узагальнюють причини та умови конкретних проявів насильства в сім'ї;
 - надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів;
 - забезпечують збереження конфіденційної інформації щодо осіб, які звернулися до кризового центру про допомогу;
 - взаємодіють із засобами масової інформації, громадськими організаціями у проведенні просвітницької та виховної роботи з питань попередження насильства в сім'ї;
 - у випадках, установлених законом, вживають вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги.
- центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї. В центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї поміщаються жертви насильства в сім'ї (з їхньої згоди або на їхнє прохання) на підставі рішення медичної комісії центру. Щодо дитини необхідна згода одного з батьків, усиновителів, опікуна чи піклувальника, у разі, якщо вони не зазнали насильства від одного з них, або органу опіки і піклування.

Працівники центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї:

- надають жертвам насильства в сім'ї первинну медико-санітарну і психологічну допомогу, окрім види психіатричної допомоги на підставах та в порядку, передбачених Законом України "Про психіатричну допомогу", іншими законами;
- за необхідності направляють жертв насильства в сім'ї для відповідного подальшого лікування;

- організовують надання юридичних консультацій жертвам насильства в сім'ї та у випадках, установлених законом, вживають вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги;
- повідомляють про вчинене насильство в сім'ї уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ;
- надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації незалежно від форми власності, об'єднання громадян, а також окремі громадяни можуть сприяти у здійсненні заходів з попередження насильства в сім'ї.

Відповідно до ст. 4 Закону, підставами для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї є:

- заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;
- висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання на вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто;
- отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно дитини, яка є членом цієї сім'ї, чи недієздатного члена сім'ї.

Заява та повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення приймаються за місцем проживання постраждалого органами, зазначеними в пунктах 1 та 2 частини першої статті 3 цього Закону.

Орган, до якого надійшла заява або надійшло повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення, розглядає заяву чи повідомлення та вживає в межах своїх повноважень передбачені законом заходи з попередження насильства в сім'ї.

Порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення затверджується Кабінетом Міністрів України.

Для того, щоб відповідні органи почали впроваджувати заходи щодо попередження насильства в сім'ї, потрібно надати особисту заяву про допомогу. У випадках, якщо повідомлення або заява поступило не від потерпілого особисто, він може просто висловити бажання про застосування відповідних заходів із попередження насильства в сім'ї. Крім того, для застосування заходів щодо попередження насильства достатньо повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальну загрозу його здійснення щодо неповнолітнього або недієздатного члена сім'ї. Повідомлення може поступити від будь-якої особи або організації.

8. Висновок

Нажаль, в нашему суспільстві переважає думка, що проблеми жорстокого поводження із членами сім'ї є внутрішньою проблемою цієї сім'ї і не потребує втручання суспільства, а тим більше держави. Але саме право на захист від насильства над особою, особливо в сім'ї, є одним із найголовніших прав громадян та дітей зокрема.

Ще недавно в нашему суспільстві вважалося неприйнятним говорити відверто про насильство в сім'ї. Проте ця форма насильства існує давно і зустрічається досить часто. Невпевненість та боротьба часто постають у проявах насильства до тих людей, які поруч.

Особливо гострою проблемою є насильство над дітьми. Реальність така, що вірогідність кривдження дітей є в усіх соціальних верствах та в усіх сім'ях на різних етапах розвитку. Діти — це майбутнє кожної держави. А тому фізичні та емоційні травми, які вони переживають, обкрадають суспільство та усіх його членів зокрема. Не завжди можна уникнути дитячих травм, але їхня мінімізація має стати важливою метою соціальної політики.

Нажаль в Україні сьогодні таке явище, як насильство в сім'ї та кривдництво дітей, не завжди стоять у центрі уваги громадськості. Це не від зменшення таких явищ, а затемнення їх тими подіями, які привертають до себе більше уваги у соціополітичному житті країни.

Дитинство — найважливіший, самобутній і неповторний період у становленні особистості. Саме в цей час дитина формується фізично, психічно й інтелектуально, набуває необхідних знань, умінь, навичок. І саме в цей період вона потребує найбільшої уваги і захисту.

9. Список використаної літератури

1. Загальна декларація прав людини;
2. Конвенція ООН про права дитини;
3. Конституція України;
4. Кримінальний Кодекс України;
5. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»;
6. Закон України «Про охорону дитинства».

